

Монах Давид (Перовић)

Старац Паисије Величковски и његов допринос духовном развоју Русије у 18. и 19. веку

Руско монаштво као духовни рукосад преподобних отаца Антонија и Теодосија Печерских протеже се до почетка 18. века. Древно иночество⁽¹⁾ је са своје стране послужило Кијевској Русији даривањем сонма⁽²⁾ светитеља. Иноци Јужне Русије, међутим, због страдања ове области под Татарима и Пољацима беху приморани да наставе свој подвиг у Московској Русији. Без обзира пак на тешкоће и промену, они процветаше и северније у новој средини.

Нов предводител и обновител монаштва био је преподобни Сергеј Радоњешки Чудотворац, васпитател нових угодника Божијих, иначе његових подражавалаца и саподвижника. Тако се монаштво поново шири и цвате по Средњој и Северној Русији. Међутим, потреси у народном животу га ометају да доспе на ону духовну висину ка којој се устремило. Али почетком 18. века и тамо ће проврети жељени кладенци духовнога живота, па чак и у далеком Сибиру. Многоплодовити корен обновљеног иноштва⁽³⁾ сеже најзад и до срца Велике Русије — у Оптинску пустињу.

Челник и носилац обнове руског монаштва с краја 18. и са почетка 19. века биће велики старац схи-архимандрит Паисије Величковски⁽⁴⁾. Овај преподобни се родио 1722. г. у Полтави, где је његов отац, свештеник Јован Величковски био настојатељ Саборно-успенског храма. Када је Петру (Паисију) било 4 љета, престави се његов отац. Малишан и његова мати Ирина падоше на бригу старијем брату упокојеног баћушке Јована. Петар стаде учити *Словар*, *Часловац* и *Псалтир*... одавати се читању Светога Писма, Житија светих, поука Светога Ефрема Сиријанског, Аве Доротеја, Светога Јована Златоустог; он чита и *Цвѣтник*⁽⁵⁾. Сав прожет садржином и духом светих текстова, мали Петар се повлачи у самоћу, чиме уствари и почиње његово монашко самовање. Он је молчаљив⁽⁶⁾, кротак, стидљив и послушан.

1) Монаштво, монах, инок.

2) Велико мноштво.

3) Монаштво.

4) Његов помен 15. новембра — у Житија руских светих.

5) Духовни маргарит.

У својој 13. години Петар добија благослов од Кијевског Митрополита Рафаила да ступи на Кијевско училиште, где ће провести наредне четири године. Проводи их у трудољубљу, у тајној молитви и у читању речи Божије и светоотачких књига. Он тада заједно са другим сатрудницима креће стазом монаштва, али не у богат манастир, да не би неприметно прешли са узане на широку стазу. Петрово старање беше о томе како да постане кротак и да никога не подозрева у мислима и не осуђује. Школска наука није га много задовољавала, због чега се он поче душом отимати ка већим подвизима. И када би га друзи његови задржавали да не пренагљује, он би још крепкије настављао да се моли и обраћа Господу да му Он, Протомонах Христос покаже пут и да га удостоји Свога вођства. На крају Петар се одлучује да тајно напусти Кијев и Духовну школу, да би затим чврстом намером кренуо иночком стазом. Његова старушка мати доби у сну благовест од ангела да ће и она заједно са сином живети благодаћу Божијом у монашком чину.

За јуношу Петра отпоче времestрогога живљења у иночким обитељима. Но Богу још не беше по благоволењу да се Петар преда унутарњем стремљењу к спасењу. Зато Петар излазећи из Кијева крену преко Дњепра ка Љубеческом манастиру, и стиже у обитељ игумана Никифора. Ту би постављен за келара⁽⁷⁾. Но не нашавши ни овде опитног старца, Петар, пошто сатвори сузну молитву Богу, пређе залеђени Дњепар па крете манастирима Мале Русије. У Медведско-Николајевском манастиру он се налази на новом послушању: служење око трпезе и појање на клиросу⁽⁸⁾. На празник Преображења Господњег игуман Никифор постригава 19-годишњег Петра у расофорног монаха са именом Платон. Платон је вршио своје послушање усрдно, а своје молитвено правило је продужавао и ноћу.

Злочестива хорда унијата предузе прогон православних у Малој Русији (Украјини). Пошто у Платоновој обитељи затворише Цркву, Платон крете пут Кијева у Лавру; стигавши на циљ, он настави свој подвиг као типограф код јеромонаха Макарија. Жељан подвига Платон је свраћао у пустињу, и целивајући мошти светих чудотвораца Пештерских молио им се да га наставају у делу спасења. Но не нашав нигде у Русији духовнога старца руководиоца, он намисли потражити га ван Русије. Зато се у пратњи двојице инока упутио ка Молдо-Влашкој. Прошав Украјину и Молдавију, они стижу у Влашку. Овде се оцу Платону остварује жеља да нађе строге подвижнике од којих ће он примити оно најбоље. Видимо га у обитељи Св. Николаја Чудотворца. Долазак мудрога старца схимонаха Василија у ову обитељ и старчева поука дубоко потресају монаха Платона. Иначе, старац је био духовни наставник свима монасима у скиту* (в яблочной поляны). Монах Платон је био принуђен да богобојазниво одбије позив старца Василија да пође са њим у скит, зато што је стрепео да га тамо не уздигну у чин свештеника. Међутим, монах Платон одлази из Киркула са старцем Онуфријем у други, пустињски скит. Он тамо добија келију и почиње да живи усамљено. Овде се братија сабирала недељом и празником да по све-

6) Ћутљив.

7) Чувар манастирских утвари.

8) Певница.

* Скит — пустиња; усамљена обитељ у којој живе монаси у молитви и у ручном раду.

9) Кашике.

тогорском уставу служи јутрењу и Литургију, да дели заједничку трпезу и да време до вечерње проведе у разговору, измењујући искуства и жалости уз препоручивање међусобним молитвама. После вечерње службе сви би се разишли да наставе подвиг тиховања до идуће недеље, када би се сви поново сабрали.

Отац Платон пак био се одао пламеној молитви у тишини своје келије, читању речи Божије и отачких списа, непрестаном стражењу над собом; сабирањем духа упознавао је своју немоћ, а сећање на Страшни Суд и на вечне муке грешника прибављало му је сузе покајања и смиравало његов дух. У часовима предаха занимао се рукоделањем (правио је дрвене лажнице⁽⁹⁾). Он у томе проведе по скитовима Молдавије три године дана, а пре свега, непрестано посећиваше искусне иноке, истовремено сам попут њих проходећи сав монашки подвиг. Зато он узнатрпева до тог степена да га велики старци, Василије, Михаил и Онуфрије почеше звати *ЈУНИЈ СТАРЕЦ*⁽¹⁰⁾. Беше му тада живота свега 24 године, и сав беше преиспуњен љубављу ка Богу која се од детињства разгоревала у њему, и то од читања свештених књига. Међутим, он све више поче чезнути за Светом Гором Атонском...

Стигавши на Свету Гору он поче недоумевати⁽¹¹⁾; никако није могао да препозна ону Гору о којој је читао у списима светих. Наиме, духовни живот тамо беше у опадању.

Отац Платон се причислио словенским монасима при манастиру Пандократор. У каливи⁽¹²⁾ Копарис водио је крајњу борбу против демона унија⁽¹³⁾; сурово је постио узимајући само суварака и воде, сем суботом, недељом и празницима. Његово нестјажатељство⁽¹⁴⁾ беше потпуно: ходећи без кошуље на себи, он се облачио само у расу и подрасник, и то у обоје са закрпама; врата његове келије беху увек отворена, а у келији, сем икона и књига које је тешком муком налазио код инока Бугара, ништа се друго није могло видети. Те књиге је он неуморно читао и проучавао. Уствари, помоћу њих ће он и започети и покренути велико дело монашкога препорода. Трудољубив тако, он у томе проведе још три и по године. У то време Свету Гору је походио по потреби Платонов наставник, старац Василије; он тада и постриже Платона у мантију, дајући му име Паисије; а Паисију беше 28. година земнога живота. Старац много бесеђаше с њим, тумачећи му учење древних Отаца и подвижника; уводио га у тајне монашкога девства и мудрости... Да видимо сада, како је старац Паисије поступио када му други заискаше да их духовно руководи.

Дуго се он опирао иноку Висариону да буде његов наставник, али после упорних и сузних молитава Висарионових старец Паисије пристаде на сажитије са њим, али не као са својим учеником но као са братом. Уствари, обадвојица имађаху за свога наставника Отачке књиге. У томе проживеше четири године. Тада их иноци почеше све више салетати молбама да их при-

10) Млади старец (духовник).

11) Недоумица.

12) Колиба.

13) Мрзовоље.

14) Нестицање, сиромаштво.

ме у своје сапутништво. Дванаесторица инока поче молити старца Паисија да прими јерејски чин...; после подужег одупирања морао је да попусти. Иноци су му претили речима, да ће он бити крив ако сви они духовно залутају. Након пристанка старчевог, пак, већма су се радовали. Сви су прешли из Константинове келије у стару келију Светога пророка Илије при манастиру Пандократор. Тако је настао Илински скит са устројеном црквом, трпезаријом, пекаром, странопримницом⁽¹⁵⁾ и 16 келија за највише 50 инока, онако како је старац желео. Али, долажаху нови иноци, дозиђиваху се нова склоништа. Сам старац Паисије дању је правио лежајеве, а ноћу се занимао превођењем светоотачких књига са грчког на словенски. Спавао је једва три сата. А како је тек служио Божанствену Литургију! — Са сузама и умилењем, због чега су и иноци плакали и излазили тронути, немогавши да се уздрже од суза.

Пошто превалише многе тешкоће које им Агарени задаваху, Старец и братија одлучише да се врате у Молдо-Влашку. Плодове свога благодатног подвига они пак оставише за собом, што ће рећи препорођено монаштво, благодаћу повезану заједницу — родоначалницу свију потоњих монашких обитељи. Период живљења у Молдо-Влашкој представља време старчевога пуног сјаја и величине као подвижника благодати, али истовремено и духовнога сјаја целе Русије, јер толика беше светлост старчеве лавре⁽¹⁶⁾. Прећи у Русију у то доба значило би погубити сав богоугодни подвиг, јер Русија тога времена беше мрачна. Царска епоха од Јекатерине I до Јекатерине II одразила се и на манастирски живот, о чему говоре Саровски првоначалници Јован и Ефрем, односно да је Јекатерина II посветовњачила манастире претварањем ових у пољопривредна газдинства.

...Видимо старца у скиту Варзорешти. Он благословом Митрополита Гаврила добија манастир Драгомирна, са храмом у славу Сошествија⁽¹⁷⁾ Светога Духа на Апостоле. Овде ће старац увести строг типик, а и сам ће бити примеросталима. Ту је важио следећи поредак: заједничка трпеза, заједничка обућа и облека, за послушање општи послови, молчаније⁽¹⁸⁾, молитва и чтенија⁽¹⁹⁾ аскетских списа у келији; затим, свакодневно исповедање и изобличавање помисли. А на послушања ван обитељи Старец је слао само ону братију која се неће саблазнити. Најзад, да би сачувао монашке заповести и завете он је обитељ лишавао спољних корисности и добара. Остатак свога времена старац је пак проводио на превођењу са грчког, списа древних подвижника.

Свакако да су му у томе помагали браћа Макарије, Иларион и др.; дело превођења би почињали почетком Божићнога поста а окончавали пред Лазареву недељу; недељом и празником не упражњаваху ово свето дело. Авва⁽²⁰⁾ Паисије је свакодневно на вечери читао за трпезом преведене ствари из списа Светога Василија Великог, Св. Јована Лествичника, Авве

15) Део конака намењен гостима.

16) Велика монашка обитељ.

17) Силазак.

18) Ћутање.

19) Читање, литература.

20) Духовни старац.

Доротеја, Св. Теодора Студита, Преподобнога Симеона Новог Богослова и других. Једнога дана читало се на словенском језику а другога на молдавском; док се опет повечерје читало на словенском ако би поуке биле на молдавском језику, и обратно. Та чтенија Авва би уједно и тумачио. Једном речју, његова је поука била љубављу посољена, а према кривцима је имао разумевање. Само је према тврдовратима и онима грубога срца бивао суров, све док се не би поправили. Будући бестрастан, Старец је са сваким састрадавао и двери његове келије су биле отворене од јутра па све до 9-ога часа ноћи.

После руско-турског рата део Молдавије припаде лукавој Аустрији, па Старец беше присиљен да се повуче из обитељи Драгомирне; папистичка јерес беше опасно зинула на Молдавију. Један део ученика од свега 350 њих, на челу са Старцем пређе у Сјекулски манастир и причисли се тамошњем братству; а Старец оде сам у (други) манастир, два сата хода удаљен од манастира Сјекула. Братија га дочека у храму са *Досшојно јесѿ* и са сузама и молењима Пречистој Богородици за помоћ и покров⁽²¹⁾. На дан Успења Мајке Божије, после Божанствене Литургије, Старец објави себе братији ове обитељи за њиховог настојатеља, и да жели ту остати до своје кончине. Он овде устроји болницу с келијама и прихватилиштем за иноке из других обитељи; беше подигнута и странопримница за иноке, белце⁽²²⁾ и бесомучне⁽²³⁾. Број братије нарасте до четири стотине. Старец је управљао са оба два манастира и скитовима који су ницали околу. Присуство старца је одушевљавало на подвиг, јер овај свети беше преиспуњен благодатним даровима: на њему је „почивао дух премудрости и разума, поуке и крепости, знања и побожности и дух страха Божијег“. Преиспуњен љубављу, он беше тих спрам ближњега, миран, кротак, дуготрпељив и детиње незлобив. Његов смирен изглед је зрачио чистотом девственика; и само његово лице сијаше одблеском небесне славе његовог чистог духа. Његовом чистом оку срца откриваху се тајне. Тако, захваљујући примеру Старца и његовога братства обнови се древни устав монашкога живљења. Схимонах Јован Молдавски, отац Партеније и остали сабеседници и ученици уистину великог Старца причају: ... (Беше то) старец светлолепих седина чији је монашки *ѿолк*⁽²⁴⁾ бројао 1000 духовних стратилата⁽²⁵⁾... Он је на немаштину одговарао овако: „Ја долазећег к мени нећу отерати, стигао брат стигла и молитва. Бог ће и њему послати храну“. Његово смиренумудрије (беше потпуно), воља одсечна; поука — да се сви међусобно поздрављају земним поклонима, да ступају кротко, рuku сложених на грудима, главом погнутом, очију оборених ка земљи, срца пак уздигнутог ка небу, а умом у непрестаној молитви Исусу; у свима пак да влада нелицемерна љубав. А више од свега старац се трудио да у свима засади божанствено семе срдачног делања — непрестану умну молитву. И беше та обитељ рај, Богом засађен. Њени чланови у једномислију и љубави работаху Господу своме. Сва-

21) Заштита.

22) Мирјани, лаици.

23) Мучени демонима.

24) Пук.

25) Вођа.

ко је вршио своје послушање са смирењем и без роптања. И опет, сви заједно су се тешили гледањем старчевога лица, светлолепих седина његових; слушањем медоточивих и мудроточивих беседа његових. Настављајући да га описује, схимонах Јован вели о његовој строгости: „А ево како је био строг... гледајући монаха како се размахује рукама и обазире наоколо... старец је одмах позивао његовог духовног оца и почињао га укоревати, повторавајући* му речи о томе, како монах треба да се влада, тојест да су сви присутни у манастиру монаси, па били они пострижници или не. После ове поуке старец је налагао епитимију(26) и оцу и сину, то јест да три дана чине поклоне у трпезарији како би се и остали опоменули. Исто је тако строго водио рачуна да се сви правилно осењују крсним знамењем. А оне који би се крстили немарно и несвесрдно он је строго кажњавао, говорећи им да им се беси радују. Пазио је уопште на долично понашање у храму; обилазио је братију и проверавао редом да ли сви стоје са страхом Божијим и трепетом и како се врше поклони(27); особито пак, да ли клирици и чтеци пропуштају ма и један поклон на — *Свјатиј Боже, на — Приидише њоклонимсја*, и на *Алилуја*. Сваки чин и правило и припев пак држан и обављан строго по светогорски. Осим тога, Старец је строго забрањивао употребу дувана, а онога ко се неби исправљао старац је изгонио из манастира. Толико се чувао јереси и раскола да је све обраћене расколнике или латиномислеће (римокатолике) поново крштавао, тако да ову праксу Црква у Молдавији примењује и данас. Овакву ревност је Старец испољио јавно за време аустријске окупације Буковине и манастира Драгомирне.

Он тада изађе из манастира да би прешао у Молдавију. Том приликом говораше братији: „Оци и братијо, ко хоће да послуша и следује своме старцу грешном Паисију, нека пође за мном. А ко остане у Драгомирни, томе благослова не дам... јер, у јеретичком двору живети и од јереси побећи — немогућа је ствар. Римски папа риче као лав (и у овој) и у другим царевинама и тражи кога ће да прождере; он не даје покоја ни (нашима) у Турском царству, него свагда мути и жалости Свету Источну Цркву, а камоли неће прогутати оне под влашћу Аустрије“. Тако су се Старец и његово стадо нашли у Молдавији. А господар Молдавије запазивши његово ревновање за благочестије(28), уместо једног даде му два манастира: Сјекул, у славу Светога Јована Претече и Крститеља, и други, у славу Вознесења Господњег. Уосталом, овај велики Старец је свагда поучавао братију да се чува јереси и раскола и да се у свему повинује Светим Источним Васеленским Патријарсима и да почитује ревнитеље праве вере: Свјатејшега Фотија Патријарха Констандинопољског, и блаженога Марка Митрополита Ефеског, ту двојицу силних који су се подвизавали против Римскога папе, који је отпао у јерес.

* Понављајући.

26) Одговарајући духовни поступак старца, тј. Цркве према духовном чеду ради његовог исправљања.

27) Појасни поклони и они са падањем на колена са додиривањем пода челом. То су мале и велике метаније.

28) Побожност.

29) Господин.

Чујте сада шта је монах и отац, кир⁽²⁹⁾ Партеније причао схимонаху Јовану Молдавском о нашем великом Старцу, о томе, како се зачиње и како делује тајна безмолвија⁽³⁰⁾. Она се показује сладосном и због тога вољеном више од свега на свету. Бежањ од братије, удаљавање молчалника⁽³¹⁾ у пустињу далеко од саблазни, особито од празнословља⁽³²⁾... упућује (човека) на Свету Гору, на изнуривање себе путем послушања, подвига, поста, поклона⁽³³⁾, свеноћнога стајања, и све то ради стицања непрестане умне молитве. Ње ради подвижник се затвара у келију и до изнемоглости напреже све своје силе. Заправо, отац Партеније ово прича о себи. Пошто је провео многа лета у оваквим подвизима и удубинењу у молитвама, њега удостоји посете Сам Господ, али то се збило молитвама оца Платона (Паисија). Његово је срце тада осетило неизрециву радост; молитва поче да дејствује у толикој мери да га наслађује, да му ни сна није давала: одспавао би дању један сат, и то седећи, а када би се пробудио, као да није ни тронуо; када би пак хтео да спава, срце је његово бдило. И тако почеше ницати плодови молитве. „Ваистину чеда, Царство Небеско је у нама (неизрецива љубав према свима и сузе преплавише овога старца)... Ако хоћу да плачем непрестано — плакаћу. Слатко ми Божанско Писмо, особито Еванђеље и Псалтир, тако да се не могу довољно насладити... Свако слово задивљује и приморава на велики плач. О Боже! Незнано и тајно јављаш ми премудрости Своје... Ноћу често устајем да бих читао Псалтир или изговарао молитву Исусову. Од тога долазим до усхићења, и као да сам ван себе, јер бива да не знам где сам. — У телу или ван тела, не знам? — Бог зна! Али ми се даде пакосник плоти, жалац у тело да се не поносим. Никако не могу пребивати са народом, поготово не са мирјанима⁽³⁴⁾; а са женама не могу ни говорити. Има више од 40 лета како у моју келију у Молдавији није ушла жена, иако су многе желеле да разговарају са мном; одговарао сам им да је то немогуће. Ја сам претрпео многа искушења од непријатеља ђавола, и он све до сада није одступио од мене.

Овај старец, наставља отац Партеније, али сада о великоме Паисију, беше раста средњег, белих власи, браде омање беле, и био је тако сув да се крв и месо на њему не примећиваху: само кожа и кост; лица беше светлог и веселог, а очију свагда пуних суза. И никоме ништа не могаде рећи без суза. Његова реч беше тиха, мека, кротка, силна; са мало речи је подстицао на плач. У ходу је био окретан, узимао је мало хране и није био лаком. Свакога је поучавао, особито да буде трпељив, послушан, смирен, како постићи, како волети... а неке је упућивао у сазерцатељно богомислије, но не све. Једном речју, водио је рачуна да сви ограђују себе крсним знамењем. Забранио је употребу дувана, и није више примао онога ко се не би чувао и поправљао ни после два и три упозорења. Много је плакао и боловао због оних који нису чували Свети пост средом и петком. „Они људи, говорио је, који не чувају свете постове, живе телом а душом су помрли, и зато навлаче на се саборну клетву и свију Светих Отаца“. И зато је осталима забрањивао да се друже са таквима. Он би пак лично долазио у манастир, ништа не узи-

30) Тиховање, усамљивање, ћутање.

31) Ћутљивац.

32) Празно говорење.

33) Метанија.

34) Световњаци, лаици.

мајући ни од кога. Како је хитро долазио да се причести тако је излазио и бежао, остављајући браћу у цркви. Никада није седао за трпезу нити је ишчекивао...“ Под његовим руководством дође до општега процвата монаштва, а од многих начина за то, треба најпре истаћи умносрдачну молитву и уопште *молишвени* подвиг, затим *аскејско* просвећење, општежитије, откривање помисли, итд. На таквим основама израсте братство сачињено од неколико стотина христољубивих којима узор беше велики старец Паисије. После његове блажене кончине ови монаси пројавише се као обновитељи монаштва широм Русије.

Прикладан је час да проглаголамо⁽³⁵⁾ о великом и многоплодовитом делу стварања руске аскетске (подвижничке) литературе, односно о превођењу исте са грчкога на словенски, а све то захваљујући старцу Паисију и његовим саподвижницима и васпитаницима. Благодарети њима пронађен је источник монашкога просвећења, али и просвећења свих осталих чланова помесних Цркава Словенских све до данас. Време Старчевог живљења на Светој Гори било је време тражења и сабирања ове врсте светоотачких списа, а време живљења у Молдавији било је опет време превођења тих преслатких списа и њиховог оживотворења од стране монаха и братије — под Старчевим благодатним руководством и надзором. Наиме, од старчевих превода су састављене настолне⁽³⁶⁾ књиге; сваком иноку *Добројољубје*, *Лествица* и поуке Исака Сиријанца. Замашност старчевог подвига опет видимо на његовом примеру: сав изнемогао од старости, он ноћу седи на постељи сав окружен књигама и при светлости свеће исписује редове, не марећи за ране које су му се од лежања отвориле на телу. Штавише, на неколико дана пред блажено престављење у Господу он је још увек ишчитавао и исправљао све преводе...

Ако погледамо слику духовнога живота у Русији пре исихастичког препорода, уочићемо теолошку нестабилност; зато што су схоластички учени монаси убризгали отров литературе штампане на латинском језику, туђе необразованим монасима. Аскетска делатност је замрла... Велики старец је још на Светој Гори, па и раније осетио сву муку ове духовне немаштине. Имајући око себе братију, он је од Светих Отаца научио, да сваки онај који има пастирско старање о спасењу братије не може да се ослони само на себе, него мора да поима и тумачи Свето Писмо као и раније богоносни Оци наши. Мора од њих да се учи и да стиче Духа Светога, да не би због неопитности вргнуо у пропаст и себе и братију. Због тога је благодаћу⁽³⁷⁾ Божијом имао за темељ учење и тумачење богоносних отаца, Васељенских учитеља и наставника, иночких *Жиџија*, Светих Сабора и уопште свих Апостолских и Отачких правила и заповести које чува и којима се руководи Једина, Света, Саборна и Апостолска Црква Православна. Дакле, превасходна старчева брига беше да он и братија не застрани и да не изневере учење Свесвете Православне католичанске Цркве. Он је тешком муком скупљао књиге које говоре о послушању, трезвењу, молитви, стражењу... својеручно их преписивао и куповао за новац рукоделијем⁽³⁸⁾ зарађен. Он

35) Говорити, казивати.

36) Духовни приручници за свакодневну употребу.

37) Божанске безбројне нестворене Енергије.

38) Продаја предмета ручне производње, чиме монаси издржавају себе.

и братија су због књига добровољно трпели гладовање и голотињу. Друга невоља беше им читање нетачних словенских превода, тојест превода са нејасним местима и граматичким бесмислом. И тако годинама. Старец се због тога већма мучио и жалостио, док напoкoн не донесе одлуку да све списе поново преведе. И шта Старец чини?

Преписује и упоређује текстове, прави својеручне преписе књига Светога Исихија презвитера Јерусалимског, Светога Филотеја Синајског, Светога Теодора Ефеског, ... И све то у нади да ће моћи да успостави граматички смисао; међутим, узалуд! Он шест недеља исправља књигу Светога Исака Сиријанца. Примећује да нејасноћа и искривљени смисао потичу од неискупства у превођењу са класичног грчког језика на словенски, као и због неупућености и лености преписивача. Поред тога, он је упорно трагао за класично грчким светоотачким списима чуваним негде на Светој Гори, и сву наду полагао на Бога да ће га Господ удостојити да их пронађе.

У скиту Светога Илије, у келији Светога Василија Кападокијског иноци су као своје настолне књиге имали списе Светога Петра Дамаскина, Светога Атанасија, Светога Григорија Синаита, Филотеја, Исихија, Светога Дијадоха, Авве Таласија, Преподобнога Симеона Новог Богослова, Светога Варсануфија и Јована пророка и прозорљивца⁽³⁹⁾... — Подвиг превођења беше скопчан с великим тешкоћама. Било је потребно претходно познавати одређене науке: пиитику⁽⁴⁰⁾, реторику, философију; било је неопходно имати лексиконе и рачунати на богатство, дубину и непреводивост грчког језика. Али је и наш словенски језик својом красотом, дубином и блискошћу са грчким језиком превазилазио многе друге језике. И тако старец Паисије, молитвама братије ка Господу који умудрује слепце, свечано започе подвиг превођења; а започео га је у славу Божију и ради спасења ближњих.

Старец је писао другоме старцу, Теодосију, о томе, како се био зарекао, да неће стати све дотле док њему и његовим сатрудницима Господ не помогне да исправи постојеће преводе. Тако је настала повест о сили коју је старац Паисије добио од Бога да преведе списе о сведрагоценом духовном искуству наших Отаца, као и о залагању његове братије да то прекрасно дело успе.

Сви заједно су најпре превели списе (поуке) Антонија Великог, Григорија Синаита, Дијадоха, Илије Екдика, Исаије Отшелника⁽⁴¹⁾, Исихија Јерусалимског, Јована Карпатског, Петра Дамаскина, Калиста и Игњатија, Јована Касијана, Марка Подвижника, Максима Исповедника, Никите Ститата, Никифора Монаха, Јована Посника, Петра Дамаскина, Симеона Новог Богослова, Филотеја Синајског, Филимона, Теолипта, Теодора Едеског и Теофана. Њихови списи односили су се на умно делање и његову примену, односно на очишћење душе од страсти одређеним начинима и методама, особито пак помоћу Молитве Исусу. Прва два издања⁽⁴²⁾ тих превода имају наслов као *ДОБРОТОЉУБЈЕ* или *Словеса о руковођењу помо-*

39) Виделац скривених тајни срца и ума код других.

40) Песништво.

41) Усамљеник.

42) 1773. и 1822. године.

Ћу свештеног трезвења, сабрана из списка Светих и богоносних Отаца, духовних по снази и љубави према мудрости⁽⁴³⁾ којом се ум чисти, просвећује и савршен бива. Старец је преводилац и оних дела која се тичу поретка монашког живота у манастиру; која наике говоре о старчеству⁽⁴⁴⁾, о добродетељи⁽⁴⁵⁾ која се постиже кроз општежиће⁽⁴⁶⁾, о смиреномудрију⁽⁴⁷⁾, о општежитељном уређењу и поретку... Због тога је било потребно превести списе Варсануфија и Јована (*Пишања и одговоре*), Авву Доротеја, Исака Сиријанца, Јована Лествичника, Максима Исповедника, Преподобног Симеона Новог Богослова, Авву Теодосија и Теодора Студита. За издавача ових превода јавила се Оптина пустиња у којој је било сабрано мноштво старчевих списка — превода. Поред ње јављају се нови људи и проналазе се нова средства са истим циљем. Ако старцу Паисију с пуним правом припада слава *прејородишеља* руског монаштва, тојест звање првог руског инокса, наставника и руководиоца аскетским подвизима и ствараоца аскетскога штива, онда Оптинској пустињи припада заслуга и част најбољег и живог настављача светога и богоугоднога дела Паисијевог у Русији. Њена духовно-издавачка делатност сачињава органски продужетак Старчевог преводилачког подвига. Тако да ће она својим полустолетним радом оставити неизбрисив траг и у практичном, односно подвижничком искуству Русије тога доба. Ово њено мистичко искуство унело је у помрачену од „просвећености“ Русију еванђелску, радостотворну Светлост Преображења.

Међутим, посмотримо како је текла та монашка издавачка делатност. Крајем 50-тих година 18-ог в. (после смрти великог старца Паисија), мноштво руских подвижника је већ било образовано од стране старчевих ученика, али пре тога од стране самога Старца. Зашто помињемо подвижнике које су васпитавали Старчеви ученици? — Зато што ће захваљујући њима Старчеви преводи преплавити Русију. Многи од њих су боравили на Светој Гори као дошљаци из Русије. Извесни, као на пример Василије Пољаномерушки, Мисаил, Онуфрије, Теодосије и други, провелише овде у подвигу не мало времена, слављени као искусни старци. Остали пак, међу њима најпре 64 монаха, беху се сабрали око старца Паисија када је он својевремено боравио на Светој Гори. То беху махом Руси. Међутим, број страника из Русије се стално повећавао, тако да се на крају, по сведочанству Теофана Архиепископа Новојезерског, у манастиру Архимандрита Паисија било сабрало братије из свију нација, особито Руса, њих 1000 на броју. Па ипак се то братство одликовало првенствено еванђелским особинама.

У то време се у Русији није било ко удаљавао из света у манастир, него људи запажени по висини и чистоти својих духовних стремљења. Многи од тих страника дошљака скончали су далеко од свога отачаства⁽⁴⁸⁾, док су се неки пак Промислом Божијим вратили у Русију; једни након Кучук-Каина-

43) Љубомудрије.

44) Духовно руководство.

45) Врлина.

46) Заједнички живот у манастиру.

47) Смирење целокупне личности и њени плодови.

48) Отаџбина.

рцијскога мира 1779. г, други 1789. г, а највећи број њих 1801. г. након Свемилостивога манифеста Императора Александра I, објављеног након ступања овога на престо.

Ови иноци, вративши се из Атонских и Молдавских манастира у Русију као искусни и усавршени у монашком животу, почеше обнављати и подизати многе монашке обитељи, надахњујући их да живе по благодати.

На дотадашње замрло монаштво у Русији се гледало као на посебну службу, „ПО ШТАТАМ“, тојест монаштво редовно, цивилно, по службеној, варошкој дужности, монаштво државно. Поред општих црквено-политичких околности тога времена, паду монаштва је умногоме допринела и оскудица морално-аскетске, благодатно-подвижничке литературе. А као први разлог оскудице дотичне лектире треба поменути разна ограничења и указе Светога Синода. Насушна потреба за светоотачким аскетским списима (ови списи тада почињу да круже међу присталицама духовне просвете) избија као реакција на дотадашње недуховно, неправославно стање у Русији. Наиме, под утицајем духовно мртве Западне Европе у Русији се изродила огромна неман у виду јеретичке књижевне производње, и то са циљем да се наводно одговори на кључна питања људскога духа; да се реши колико лажно толико и дрско постављен проблем: Откуда смо и ко смо ми? — Откуда непоштење и неморал, и где је спас од тога? — Шта чинити да би се проживело мудро и достојанствено, и осим тога, каква нас будућност уопште очекује?! Наводно, ниједна дотадашња наука или вера нису могле дати задовољавајуће одговоре на постављена питања, па чак ни оне саме нису биле задовољне сопственим одговорима. Не обазирјући се дакле на Хришћанство, на Православље, ова приземна литература је чинила своје: бацала је у прелест⁽⁴⁹⁾ мисаоне људе жељне богопознања. Непријатељи Православне Цркве су штампањем својих отровних књига као што су *СИОНСКИЈ ВБСТНИК*, *ТАИНСТВО КРЕСТА*) подривали њено живо тело, и то нарочито током година — 1806, 1813, 1817, па и доцније; и све је то рађено уз дозволу државне цензуре. Са друге стране, преводи старца Паисија лежали су под спудом⁽⁵⁰⁾ 50 година, спремни за штампу. Сва заслуга за долазак на свет ових преслатких списа припада оцу Макарију. А како су они угледали свет?

У благопријатно време, истовремено се са оцем Макаријем јавише и други учени саподвижници благодати и заштититељи духовних вредности. Међу првим покретачима овог богоугодног дела треба свакако истаћи Наталију Петровну Кирјејевску, супругу философа Ивана Васиљевича Кирјејевског. Наталија је живела удаљена од пустиње око 40 врста. 1863. године она је упознала старца Макарија и одмах је смирено стала под његову духовну десницу. У то време (1845) Иван Кирјејевски је издавао научно литерарни журнал *МОСКВИТЯНИН*. Он је посредством супруге Наталије понудио оцу Макарију духовну страну за свој журнал. Старац пак одмах предлаже да се прво уступи простор житију старца Паисија. Предлог сме ста би прихваћен; затим лист украсише портретом великога старца. Рукописи (житије и др.) беху поверени на цензуру Т. А. Голубинском, цензору

49) Обмана, превара.

50) Суд, посуда, место.

и професору Московске Духовне Академије. Идуће године (1846-1847) свет се обогати књигом житија, списа и ликом-иконом Молдавског старца Паисија Величковског. После овога догађаја, Господ силно покрену богомислене људе на свето дело штампања Старчевих превода; покренуше се и други професори Московске Духовне Академије: Ректор, отац архимандрит Леонид (потоњи викарни Епископ Московски), инспектор Духовне Академије, отац архим. Сергије (Еп. Курски), као и остали иноци Оптински. Самим делом издавања превода руководио је лично отац Макарије, а помагаху му ученици јеромонаха Амвросија из скита; овоме оцу, Амвросију, долазио је у посету „горди гроф Толстој“. Наиме, догодило се у келији старца Амвросија да је „Толстој маштао о свом 'Еванђељу'... у присуству оца Серафима, Епископа Теофана Затворника, Леонтјева...“ Када је Толстој изложио своје јеретичко „Еванђеље“ и напустио келију, Леонтјев је упитао старца Амвросија за мишљење о грофу. Старец је тада рекао да је гроф Толстој горд као демон.

Поред старца Амвросија у овом светом делу штампања учествоваху још и монаси, отац Јувеналије, отац Леонид, отац Аникита... Они се свакодневно сабираху на рад без предаха. Бивали су ван себе од одушевљења, јер слушаху оно што човеку није долазило у срце и на ум. Док је старац Макарије тумачио остали су ћутали, бојећи се да било шта кажу; али ако би се неко и осмелио на питање, њега би дочекивао смирени одговор: „Ја не знам ово, није у мојој моћи, можда си ти достига веру; а ја знам само — *Господи, даруј ми зрјети моја њреирешенија!* Очисти срце и тада ћеш разумети“. „Старац је снисходиво слушао наше детиње немствовање чинећи нам уступке“, говорили су иноци касније.

Установљење тачне аскетске терминологије беше засушна потреба. Зато и сам Митрополит Московски Филарет поднесе не мали терет проверајући тачност рукописа и издања (II издање Добротољубја). Уопште, најбољи синови Русије прве половине 19 в. стајашу најприсније приљубљени уз издавачко дело Оптинске пустиње, тако да је подвиг духовних потомака старца Паисија на челу са оцем Макаријем и славјанофилом Кирјејевским био тачно схваћен и оцењен још за време њихових савременика.

Оптинска књигохранилница⁽⁵¹⁾ је временом достигла число⁽⁵²⁾ од 7000 списа. Њен оснивач (1854) беше отац Архимандрит Мојсеј, љубитељ духовнога чтенија, који и сам преписиваше ове списе, да би их затим могао ширити на све стране, чинећи на тај начин духовну милостињу. Ове књиге су доносиле непроценливу духовну корист манастирима, богомољцима, околним обитељима; и уопште свима Православним Хришћанима све до данас, укључујући и Православне Србе. Благодарехи оцу Мојсеју и сагласности оца Макарија, ове књиге су свугде расејаване попут неке светоотачке мане⁽⁵³⁾.

Оптинска издања су упућена на поклон:

1) Свим књигохранилницама Духовних Академија и Семинарија.

51) Библиотека.

52) Број.

53) Сладак прах сличан брашну (са укусом медањака) који је Израилцима у пустињи падао с неба; њих је Бог Јахве хранио на тај начин.

2) Свим епархијским Преосвећеним Ректорима и инспекторима Духовних Академија и Семинарија.

3) Свим Лаврама и свим општежитељним руским обитељима.

4) Атонским Лаврама (манастирима — Св. Пантелеимона Зографа), затим скитовима — Св. пророка Илије, Св. Андреја Првозваног, бугарском Богородичином скиту.

5) Црквама зараженим расколом, пошто су ови списи били кадри да избличезаблуде расколника које је створио прелашћени јеросхимонах Јован.

6) Свима знанима из разних оближњих градова и онима са свију страна.

7) Књиге су добијали и сви посетиоци Оптинске пустиње као духовну убавину.

„Ако било ко или било када прочита (овакву) књигу, — говорио је старац Мојсеј, — душевна корист тога човека биће награда за сав наш труд. Наше дело је — сејати! Бог ће дати плодове кад-тад“. А то су: старец Силуан Атонски и многи наши савременици: исихаста Георгије Витковић, старец Софроније Сахаров зограф и писац Силуановог житија; Блаженоупокојени Архиепископ Василије (Кривошеин). Једном речју — небројени — од Старца Паисија до данас.

Крај делу а Светој, Животворној и Једнославној Тројици част и поклоњење у векове векова. АМИН.

ПОМОЋНА ЛИТЕРАТУРА:

- 1) Старцы: Отець ПАИСІЙ ВЕЛИЧКОВСКІЙ и ОТЕЦЪ МАКАРІЙ ОПТИНСКІЙ и ИХЪ ЛИТЕРАТУРНО-АСКЕТИЧЕСКАЯ ДБЯТЕЛЬНОСТЬ. МОСКВА. 1909.
- 2) ПРОТОІЕРЕИ СЕРГІЙ ЧЕТВЕРИКОВЪ: изъ исторіи православнаго монашества МОЛДАВСКІЙ СТАРЕЦЪ ПАИСІЙ ВЕЛИЧКОВСКІЙ его жизнь, учение и вліяніе на Православное монашество УМСА PRESS (с. 132-170).
- 3) ЖИТІЕ И ПИСАНІЯ МОЛДАВСКАГО СТАРЦА ПАИСІЯ ВЕЛИЧКОВСКАГО... издание козельской введенской оптиной пустыни... МОСКВА. 1891/2, с. 164-192.
- 4) ЖИЗНЕОПИСАНІЯ ОТЕЧЕСТВЕННЪХЪ ПОДВИЖНИКОВЪ БЛАГОЧЕСТІЯ, 18, 19. ВБКОВЪ СЪ ПОРТРЕТАМИ, НОЯБРЪ, МОСКВА. 1910, с. 330-377; 389; 390; 400-402.

S u m m a r y

Monk David (Perovich)

STARETZ PAISSY VELICKOVSKY'S CONTRIBUTION TO THE SPIRITUAL GROWTH OF RUSSIA IN 18th AND 19th CENTURIES

A short biography of the recently canonized Saint is given here.

The essential contribution of the Staretz Paissy of Moldavia is his untiring translation of the Holy Fathers of the Desert, like St. Isaac of Syria, St. Diadoch, St. John and Barsanuphios... And the Hesychasts of Mount Athos as Gregory of Sinai, St. Philotheos of Constantinople, St. Symeon the New Theologian. Thus the whole of *the Philocalia* has been granted to the Slavic world.

This gift of the great Staretz served as the counterbalance to the Rationalism of the Western Enlightenment.

Not only Dostoyevsky grew up on the pure waters of *Philocalia*, but a *pleiad* of the new saints of Russia — like the Abbots of Optino, St. Theophan the Recluse, and St. Ignatius Brianchaninov.